

Ewa Szymańska

Współuczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym dziecka

Kultura i Edukacja nr 1, 155-175

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Szymańska

WSPÓŁUCZESTNICTWO RODZICÓW W PROCESIE EDUKACYJNYM DZIECKA

Jeden z elementów planowania i organizacji życia szkolnego stanowi zagadnienie współuczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym dziecka i właśnie ten problem jest tematem mojego opracowania. Na wstępie należy podkreślić, iż współpraca szkoła – dom jest możliwa w sytuacji rzeczywistego docenienia jej efektywności. Dzieje się tak, ponieważ działania w jej zakresie tylko wówczas mogą nabrać większego zaangażowania obu stron we wspólnej aktywności.

1. Rodzina i szkoła jako podstawowe ogniwa wychowania

Wychowanie w rodzinie i w szkole jest tym skuteczniejsze, im mocniej opiera się na ich współdziałaniu. Rodzina i szkoła odgrywają ważną rolę w procesie wychowania. Wynika to z faktu, iż stanowią one dwa podstawowe środowiska wychowawcze. Rola rodziny i szkoły jest tak wielka, gdyż w istotny sposób wpływają one na życie dzieci i młodzieży. „Rodzina i szkoła są zazwyczaj terenem licznych oddziaływań, mających decydujący wpływ na rozwój umysłowy i społeczny dziecka. Dostarczają doświadczeń i przeżyć, do których na ogół wraca się chętnie, choć niekiedy ze szkołą i rodziną związane są też przykrości, a nawet dramaty”¹.

Szczególne znaczenie ma rodzina, ponieważ stanowi ona jedno z głównych ogniw wychowania. Jest przecież naturalnym środowiskiem dziecka, w którym

¹ M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania*, Warszawa 1985, s. 12.

przebywa ono jeszcze przed pójściem do szkoły. Ponadto, bardzo chętnie dziecko do niej wraca, nawet po osiągnięciu pełnej dojrzałości społecznej i psychicznej. W tym miejscu zauważmy, iż w całej historii kultury i cywilizacji nie stworzono lepszych warunków rozwoju dzieci i młodzieży niż w rodzinie. Dzieje się tak z następujących powodów:

- rodzina jest pierwszą grupą społeczną w życiu dziecka, której członkiem jest ono od urodzenia do śmierci,
- rodzina opiera się na związkach krwi, małżeństwa lub adopcji,
- spełnia też ona podstawowe funkcje ważne do utrzymania ciągłości biologicznej, normalnego rozwoju psychospołecznego jednostki i społeczeństwa,
- w rodzinie ma miejsce wychowanie moralne, religijne i nauka podstawowych czynności ułatwiających funkcjonowanie w społeczeństwie. Wychowanie to tworzy pewien fundament, który potem jest rozbudowywany w szkole. „To przede wszystkim z uwarunkowań środowiskowych wynikają różnice w przygotowaniu dzieci do szkoły”².

Wychowanie w rodzinie opiera się przede wszystkim na takich mechanizmach, jak:

- naśladownictwo, identyfikacja wzorów i przykładów postępowania rodziny,
- kontrola społeczna wykorzystująca system kar i nagród, inspiracja i pobudzanie poprzez odpowiednie ukierunkowanie aktywności wychowanka³.

Nie mniej doniosłą rolę w rozwoju dzieci i młodzieży odgrywa szkoła, która jest nie tylko środowiskiem społeczno-wychowawczym, ale także społeczno-instytucjonalnym⁴. Swym zasięgiem obejmuje dzieci i młodzież w wieku od sześciu do dwiętnastu lat (na przykładzie Polski, ponieważ jak wiadomo, obowiązek szkolny w różnych krajach obejmuje różne przedziały wiekowe).

W działalności dydaktyczno-wychowawczej stawia sobie za cel nie tylko wielostronny rozwój ucznia, ale przede wszystkim troskę o przygotowanie ich do społecznego uczestnictwa, należytego wykonywania pracy zawodowej i aktywnego udziału w życiu kulturalnym. Szkoła, pragnąc wywiązać się ze spoczywających na niej zadaniach, oddziałuje nie tylko na intelekt uczniów, ale też na ich uczucia i dążenia. Umożliwia uczniom wzmożoną aktywność i samodzielność w odniesie-

² W. Brejnak, *Rola rodziny w przygotowaniu dziecka do nauki czytania i pisania*, „Życie Szkoły” 2005, nr 2, s. 14.

³ *Obszary zainteresowań pedagogów społecznych*, D. Zaworska-Nikoniuk (red.), Olsztyn 2002, s. 182.

⁴ *Ibidem*, s. 185.

niu do korzystania z nowoczesnych metod i form pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz dba o przygotowanie pedagogiczne nauczycieli.

„Szkoła wykazuje wyjątkową dbałość również o zgodne współżycie członków społeczności szkolnej, wzajemne poszanowanie godności osobistej oraz indywidualności poszczególnych osób”⁵. Zabiega także o przygotowanie uczniów do pełnienia konstruktywnych, czynnych ról społecznych, do bycia obywatelem, człowiekiem sumiennej pracy, czynnym uczestnikiem życia ideowo-politycznego, gdyż „szkoła nie jest jedynie warsztatem do nauczania, musi ona pokazywać wartości i postawy. Jest ona społecznością, w której dzieci uczą się najpierw i przede wszystkim jako dzieci, nie jako przyszli dorośli”⁶.

Jak widać, te dwa podstawowe ogniwa wychowawcze w głównej mierze warunkują to, kim stanie się człowiek w przyszłości, dlatego tak ważne jest ich współdziałanie.

2. Płaszczyzny powiązań opiekuńczo-wychowawczych rodziny i szkoły

Należy podkreślić, że optymalne funkcjonowanie współczesnej szkoły wymaga pozyskania dla niej sprzymierzeńców z rejonu szkoły. Mogą być nimi zakłady opiekuńcze, organizacje kulturalne i społeczno-ideowe oraz przede wszystkim rodzice dzieci, które uczęszczają do szkoły.

Współpraca z tymi ostatnimi powinna być rozpatrywana na tle różnorodnych powiązań na płaszczyźnie opiekuńczo-wychowawczej.

Głównie chodzi jednak o to, aby rodzina stała się elementem środowiskowego systemu wychowawczego. Jednak na początek przyjrzyjmy się, jak ta współpraca wygląda od strony szkoły. S. Kowalski⁷ podaje trzy style szkoły w środowisku:

- podejmowanie zadań, które nie wykraczają poza zakres tzw. minimum,
- spontaniczne związanie pracy szkoły ze środowiskiem,
- planowa współpraca szkoły ze środowiskiem.

Owe style łączą się ze stopniami włączania elementów środowiskowych w proces wychowawczy, które również wyróżnił tenże autor:

- wzajemnie nie kontrolowane wpływy,
- funkcjonowanie informacji dotyczących oddziaływań wychowawczych,

⁵ M. Łobocki, *Współdziałanie...*, s. 16.

⁶ A. Janowski, *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1989, s. 20.

⁷ S. Kowalski, *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1979, s. 493.

- współdziałanie wychowawcze instytucji w kierunku opanowania i koordynowania wpływów wychowawczych.

Gdy chodzi o rodzinę, a szczególnie jej funkcjonowanie wychowawcze, to wg S. Kawuli powiązania rodziny ze szkołą mogą przybierać kształt:

- partycypacji, inaczej jest ona nazywana współdziałaniem, współpracą, współdziałaniem i inspiracją. Jest to najbardziej pożądane powiązanie między elementami środowiskowymi systemu wychowawczego;
- przystosowania, to inaczej akomodacja. Polega ona na „pozytywnym ustosunkowaniu się rodziców do wymagań stawianych im przez szkołę, ale jednocześnie ograniczają się one wyłącznie do tych zachowań⁸”. Nie ma się w tym przypadku do czynienia z przejawami inwencji ze strony rodziców;
- inercji – rodzina może również funkcjonować w sposób bierny i obojętny wobec pozostałych elementów lokalnego systemu wychowawczego – głównie szkoły. Wtedy mamy do czynienia z inercją. Wszelkie inicjatywy wpływają tu ze strony szkoły, ale nie spotykają się z akceptacją rodziny, są nie dostrzegane, ignorowane;
- opozycji, która jest zjawiskiem odrzucenia, sprzeczności interesów, konfliktu. Najbardziej niepożądana dla końcowych rezultatów wychowania. Opozycja zajmuje najniższe miejsce w hierarchii jakości powiązań opiekuńczo-wychowawczych. Ponadto wyraźnie negatywne nastawienie do zadań szkoły stanowi zazwyczaj silną barierę uniemożliwiającą nawiązanie dialogu między rodziną a szkołą. Jednak na szczęście z tym modelem we współczesnej szkole spotykamy się najrzadziej⁹.

3. Cechy oddziaływania szkoły i rodziny na rozwój dzieci i młodzieży

Przy tym temacie należy zwrócić uwagę na pewne charakterystyczne cechy oddziaływania dwóch środowisk (szkoły i rodziny) na rozwój dzieci i młodzieży.

Osobliwość wpływów szkoły polega głównie na tym, iż naucza ona i wychowuje w warunkach zinstytucjonalizowanych oraz w sposób planowy, czyli zgodnie z obowiązującym regulaminem i programem. Właśnie dlatego uczniowie muszą włożyć wiele wysiłku i pracy, aby sprostać wymaganiom. Szkoła ze swojej strony stara się stworzyć optymalne warunki, które będą sprzyjać rozwojowi umysłowemu i społecznemu uczniów. Rada pedagogiczna z dyrektorem na czele podejmuje

⁸ Ibidem, s. 472.

⁹ S. Kawula, *Studia z pedagogiki społecznej*, Olsztyn 1983, s. 151.

najważniejsze decyzje w sprawie szkoły, jednak inni uczestnicy szkolnej społeczności mają ogromny wpływ na jej ostateczny kształt. A więc „diagnozowanie potrzeb i problemów, konkretyzowanie celów, planów działań, tworzenie warunków do ich realizacji, budowanie programów wychowawczo-profilaktycznych – to zadania społeczności szkolnej: nauczycieli, rodziców i uczniów”¹⁰.

Z drugiej strony, mamy wychowanie w rodzinie, które nie podlega na ogół ustalonym przepisom. Każda rodzina indywidualnie dostosowuje się do pewnego stylu oddziaływań, obowiązującego w wyniku przyzwyczajzeń, pewnych tradycji lub determinacji losowych. Z tego wynika, że rodzina jest pozbawiona możliwości gwarantowania dzieciom sprawnego i systematycznego rozwoju, zwłaszcza jeśli chodzi o nabywanie przez nie określonych wiadomości i umiejętności. „Rodzina jest grupą społeczną, do której stosunkowo późno i z pewnymi oporami przenikają nowe idee wychowawcze globalnych lub środowiskowych układów wychowawczych”¹¹. Jednak wychowanie w domu ma wyraźną przewagę nad wychowaniem w szkole, ponieważ zapewnia dzieciom poczucie bezpieczeństwa i względnej niezależności. Dzieje się tak, gdyż w rodzinie są zaspokajane „potrzeby emocjonalne: miłości i przynależności, zrozumienia i wymiany uczuć, uznania i szacunku (...). Rodzina stwarza swym członkom okazję do kształtowania i wzbogacania własnej osobowości”¹².

Poza tym szkoła jest instytucją powszechnego wychowania i kształcenia, praca dydaktyczno-wychowawcza jest zorganizowana w formie klasy szkolnej. Tutaj uczniowie nawiązują szersze niż w domu kontakty międzyludzkie, ale częściej też czują się bardziej osamotnieni i wyobcowani.

Swego rodzaju przeciwieństwem jest rodzina, która tworzy grupę nieformalną, a na ogół wszyscy członkowie są połączeni ze sobą więziami. Rodzina jest wewnętrznie scalona i spójna, przy czym wywiera ogromny wpływ na zachowanie się dziecka, o czym żadna szkoła nie powinna zapomnieć.

Szkoła spełnia główną rolę organizatora i koordynatora działalności wychowawczej, podejmuje więc wysiłki w celu usprawnienia i wzbogacenia swojej działalności wychowawczej, odpowiada za właściwe rozwijanie współpracy z rodziną ucznia. Natomiast rodzina ma obowiązek ułatwić i dopomóc szkole w wywiązywaniu się z zadań wychowawczych.

Szkoła ma obowiązek pomagania rodzicom nieradzącym sobie z wychowaniem dzieci lub też wyraźnie zaniedbującym obowiązki rodzicielskie. Wiadomo, że szko-

¹⁰ H. Rylke, T. Tuszewski, *Powrót do źródeł. O profilaktyce w szkołach*, Kielce 2004, s. 107.

¹¹ S. Kawula, *Studia...*, s. 149.

¹² M. Ziemska, *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975, s. 37–38.

ła nie zawsze może dotrzeć do każdej potrzebującej rodziny i pomóc jej, ale szuka też innych metod wsparcia, na przykład w poradniach opiekuńczo-wychowawczych albo poprzez wprowadzenie indywidualnego planu pracy z dzieckiem i rodziną, którego celem jest m.in. podniesienie u dziecka poczucia własnej wartości¹³.

Nie ulega wątpliwości, że szkoła i rodzina powinny się wzajemnie wspierać po to, aby zapewnić dzieciom pełny rozwój fizyczny, umysłowy i emocjonalny, aby zaznajomić je z wartościami kultury i sztuki oraz przygotować do samodzielnego życia i współdziałania w kręgu zagadnień społeczno-politycznych.

4. Udział rodziców w procesie edukacyjnym – rys historyczny

Przyjrzyjmy się, jak wyglądała współpraca rodziny i szkoły w przeszłości. Dla celów tego opracowania rozgraniczę jednak udział rodziców w procesie edukacyjnym na aktywny i formalny oraz z perspektywy tych dwóch aspektów przyjrę się owej przeszłości.

Aktywny udział rodziców w życiu szkoły

Od kiedy funkcjonuje instytucja szkoły rodzice chętnie angażują się we współpracę z nią. Nie wolno przecież zapomnieć, że edukacja ma swoje korzenie w wychowaniu rodzinnym. Nie kto inny jak ojciec lub matka jako pierwsi uczyli czytać swoje dzieci. Nieco później, gdy istniała już szkoła, rodzice uczestniczyli w jej życiu¹⁴. Na początku nie miało to formalnego aspektu i opierało się jedynie na braniu udziału w spotkaniach z nauczycielem, próbach organizacji wolnego czasu dzieciom, organizowaniu im różnego rodzaju wieczorków. Jak widać, od dawna rodzice chcą mieć wpływ na to, czym ich dzieci zajmują się w szkole, chcą mieć nad tym pieczę w trosce o ich dobro.

Z okresu oświecenia znana jest dokumentacja świadcząca o tym, iż rodzice dbają o staranne wykształcenie swoich dzieci. Na poparcie mojego twierdzenia przytoczę jeden przykład. W owych czasach bardzo modne było, aby synowie wyżej urodzeni wyjeżdżali na studia za granicę. Zaopatrywani byli wtedy w listy polecające, w których zawarte były wskazówki dotyczące programu i celów podróży. Bardzo interesującą osobą dla omawianego przykładu jest Jakub Sobieski, który wydał dwie znane instrukcje dla synów Marka i Jakuba. Pierwsza z 1640 roku,

¹³ J. Kur, *Metoda indywidualnych planów pracy z dzieckiem i rodziną*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2005, nr 2, s. 15.

¹⁴ K. Bartnicka, I. Szybiak, *Zarys historii wychowania*, Warszawa 2001, s. 81.

gdy ci wyjeżdżali na studia do Krakowa, druga z 1645 roku, gdy wyjeżdżali do Paryża. Zajmę się tą drugą, w której Sobieski dał wskazówki dotyczące wychowania religijnego, zdrowia, obyczajów, nauki, zachowania się synów, wyjaśnienia, jaki mają osiągnąć poziom wiedzy i umiejętności. Ponadto nie życzył sobie, aby jego synowie zakopywali się w książkach, chciał, aby poznali świat, nauczyli się języków i musztry¹⁵.

Tak było w XVI wieku. Później w grę weszło sformalizowanie praw i obowiązków rodziców względem szkoły.

Formalne uczestnictwo rodziców w życiu szkoły

Można stwierdzić, że w systemach edukacyjnych państw dopiero w latach siedemdziesiątych rodzice lub ich przedstawiciele zaczęli uczestniczyć w formalnych strukturach systemów edukacyjnych. Nie należy jednak tego uogólniać i wypada w tym miejscu podkreślić, że w niektórych państwach proces ten zaczął się o wiele szybciej. Prekursorami były takie kraje, jak Niemcy, Francja, Luksemburg, Austria, Finlandia i Norwegia.

Jednak w większości krajów dopiero w latach osiemdziesiątych można zaobserwować dynamiczny rozwój aktywności, która przejawiała się w uchwalaniu przepisów prawnych regulujących uczestnictwo rodziców w życiu szkoły. Jednak w każdym kraju uczestnictwo to rozwijało się nierównomiernie.

„Reformy w systemie ustawodawstwa i edukacji z lat dziewięćdziesiątych stworzyły nową podstawę prawną dla uczestnictwa rodziców w systemach edukacyjnych w większości krajów. Autonomia szkoły i udział rodziców w zarządzaniu szkołami znalazły się na pierwszym miejscu w toczących się debatach”¹⁶.

Rodzice otrzymali prawa indywidualne i zbiorowe. Zatrzymajmy się na chwilę przy indywidualnych. Należą do nich: prawo do kształcenia dzieci, prawo do wyboru rodzaju szkoły dla dziecka, prawo do informacji na temat postępów dzieci albo na temat praw własnych oraz (w niektórych państwach, np. Francji, Holandii i Belgii) prawo do odwoływania się, np. w sprawie oceny dziecka. Natomiast istotę zbiorowych praw stanowi, że przedstawiciele rodziców mają prawo przynajmniej zaangażować się w wybór ogólnego charakteru kształcenia. Mam tu na myśli np. wybór metod kształcenia, programów kształcenia, rozkładu zajęć.

W ten sposób powstała podstawa prawna, normująca formalne uczestnictwo rodziców w życiu szkoły.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ *Rola rodziców w systemach edukacyjnych Unii Europejskiej* [z:] EURYDICE – Europejska Sieć Informacji o Edukacji, Warszawa 1997, s. 6.

5. Uczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym w świetle obowiązujących aktów prawnych i założeń polityki oświatowej

Rodzice stanowią naturalny element społeczności szkoły. Ich uczestnictwo jest najpoważniejsze na tym szczeblu, ponieważ na szczeblu ogólnokrajowym, pośrednim, regionalnym lub lokalnym rodzice nie zawsze mają swoich przedstawicieli¹⁷. Ta prawda przewija się w dokumentach poświęconych ochronie praw dziecka i ludzkiej wolności. Dokumenty te zanalizuję pod kątem możliwości wpływu rodziców na proces edukacji dzieci.

Polska i inne państwa należące do Wspólnoty Europejskiej i ONZ honorują następujące akty:

- Powszechną Deklarację Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 roku,
- Europejską Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 roku,
- Deklarację Praw Dziecka ONZ z 1959 roku,
- Uchwałę Parlamentu Europejskiego o Wolności Wychowania we Wspólnocie Europejskiej z dnia 14 marca 1984 roku,
- Konwencję o Prawach Dziecka ONZ z 20 listopada 1989 roku.

Dokumenty te zapewniają dziecku prawo do wychowania i nauki w ramach szkolnictwa odpowiadającego różnorodności ludzi oraz potrzebie ich rozwoju. Rodzice w świetle tych dokumentów mają prawo do:

- do określenia wychowania i rodzaju nauczania ich małoletnich dzieci,
- do wyboru szkoły dla dziecka,
- do wychowania dzieci zgodnie z ich przekonaniem religijnym.

Ponadto nauczyciele, rodzice, wychowawcy, przedstawiciele nauk pedagogicznych i administratorzy szkół z czternastu krajów Europy (w tym także Polski) tworzą Europejskie Forum Wolności w Oświacie. Forum to przypomina swoim rządcom poszczególne zapisy ze wspomnianych dokumentów, domagając się ich realizacji. Kładzie się tu nacisk na:

- zapewnienie prawa szkoły do samostanowienia i prawa rodziców do współdziałania,
- prawa nauczycieli do wolności od zewnętrznych nacisków,
- podawania przez szkoły do wiadomości publicznej swoich celów, treści i metod pracy oraz swej sytuacji prawnej i gospodarczej,

¹⁷ E. Suwiński, *Europejski wymiar polskiej edukacji*, Łysomice 2002, s. 55.

- rzeczywistego zapewnienia rodzicom swobodnego wyboru szkoły dla dziecka¹⁸.

W Polsce rozliczne akta gwarantują udział rodziców w życiu placówek oświatowych. Udział ten nie ma ograniczać się jedynie do funkcji kontrolnych, ale zakłada zdecydowany wzrost kontaktów środowiska nauczycielskiego z rodzinnym¹⁹. System oświaty w Polsce po 1989 r. regulują dwie ustawy: Ustawa o Szkolnictwie Wyższym (1990) oraz Ustawa o Systemie Oświaty (1991). Jednak prawa rodzicom zapewnia głównie ta druga, czyli Ustawa o Systemie Oświaty z dnia 7 września 1991 roku (z późniejszymi zmianami), która wyraża intencję respektowania wolnościowych praw podmiotów relacji szkoła–rodzice. „Ustawa ta daje podstawy realizacji takich praw rodziców, jak:

- *prawo do wyboru szkoły dla dziecka* – zniesiono obowiązek posyłania dzieci do szkół według rejonizacji, zagwarantowano możliwość powstawania różnego rodzaju placówek oświatowych, zapewniono całkowite pokrywanie przez państwo kosztów utrzymania szkół publicznych i częściowe (50%) szkół niepublicznych;
- *prawo do określenia wychowania i rodzaju nauczania ich małoletnich dzieci* – reprezentowane głównie przez poszanowanie prawa do indywidualności uczniów, wspomaganie przez szkołę wychowawczej funkcji rodziny, autonomii szkoły jako społeczności uczniów, rodziców i nauczycieli;
- *prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z ich przekonaniem i światopoglądem* – zapewnienie warunków do pobierania nauki religii na terenie szkoły przez dzieci, których rodzice wyrażą na to zgodę oraz swobodny dostęp do szkół, w których nie ma dominującej religii lub światopoglądu²⁰.

6. Współuczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym

Termin „współuczestnictwo” oznacza, że „coś jest czyimś udziałem, ktoś uczestniczy w czymś, zajmuje się czymś, przeżywa coś”²¹. W procesie edukacyjnym dziecka termin ten będzie funkcjonował jako akt woli, wyraz przekonań i postaw. Według M. Mendel istotę stanowi tu proces wspomaganie rozwoju, wspierania edukacji prowadzonej przez szkołę i czynne współlistnienie w nim.

¹⁸ M. Mendel, *Rodzice i szkoła. Jak współuczestniczyć w edukacji dzieci?*, Toruń 1998, s. 34–35.

¹⁹ J. Kordziński, *Rodzice w szkole – nowe możliwości*, „Edukacja i Dialog” 2001, nr 3, s. 52. Por. R. Pachociński, *Współczesne systemy edukacyjne*, Warszawa 2000, s. 5.

²⁰ M. Mendel, *Rodzice...*, s. 37.

²¹ *Multimedialny Słownik Języka Polskiego PWN*, 2002.

Cele współdziałania szkoły i rodziny

„Wieloprzedmiotowa współpraca szkoły i rodziców rozpoczyna się już w momencie zapisania dziecka do szkoły”²² i opiera się na wspólnym działaniu dla osiągnięcia dobra uczniów, klas oraz całej społeczności szkolnej w procesie nauczania i wychowania. Współdziałanie to posiada kilka ważnych celów.

Naczelnym celem jest *dążenie do usprawnienia pracy wychowawczej z uczniami*. Ten cel prowadzi do unikania sytuacji konfliktowych, ale nie tylko. Stosowanie różnych form współpracy szkoły i rodziców ma dotyczyć spraw związanych z wychowaniem i uczeniem się wszystkich uczniów bez wyjątku. Nie należy tu dzielić uczniów na gorszych i lepszych, tylko w równym stopniu stwarzać im odpowiednie warunki do rozwoju umysłowego, psychicznego, społecznego i fizycznego.

Innym celem jest *lepsze poznanie przez nauczycieli i rodziców poszczególnych uczniów*. Jest to konieczny warunek usprawnienia działalności wychowawczej w domu i w szkole. Niedostateczne poznanie dzieci prowadzi do popełniania błędów wychowawczych, przede wszystkim przejawiających się w niedostrzeganiu lub bagatelizowaniu oczywistych powiązań pomiędzy postępowaniem dorosłych, a niepożądanymi sposobami zachowania się dzieci i młodzieży.

Częste kontakty nauczycieli z rodzicami ułatwiają ich *wzajemne poznanie i rozumienie*. To stanowi kolejny cel. Za bardzo formalne kontakty powodują nieufność. Należy więc dążyć do tego, aby te kontakty były oparte na obopólnym zaufaniu, gdyż dopiero wtedy można liczyć na zaangażowanie rodziców i nieskrępowanie nauczycieli, co jest podstawą spełnienia powyższego celu.

Ostatnim podstawowym celem jest *zjednywanie rodziców dla ogółu uczniów*. Nie wszyscy rodzice mogą w równym stopniu współdziałać ze szkołą. Jednak błędem byłoby niewykorzystanie chęci i możliwości niektórych rodziców. Mogą oni między innymi pomagać w przygotowywaniu wycieczek szkolnych, w organizowaniu różnych uroczystości. Korzyści z tego płynące są bardzo istotne dla nauczycieli, rodziców, ale przede wszystkim uczniów²³.

Oprócz przedstawionych już przeze mnie głównych celów, są jeszcze bardziej szczegółowe. Zaliczamy do nich:

- wymianę opinii i spostrzeżeń;
- uświadomienie rodzicom, iż prawidłowy rozwój dziecka zależy od współdziałania szkoły z domem;

²² K. Błaszczyk, *Partycypacja nauczycieli i rodziców we współczesnej szkole*, „Nowa Szkoła” 2003, nr 8, s. 38.

²³ M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli...*, s. 26.

- umacnianie więzi emocjonalnej między nauczycielami a rodzicami, podczas gdy wykonują wspólne zadania;
- porozumiewanie się nauczycieli i rodziców na zasadzie partnerstwa;
- sugerowanie rodzicom określonych form oddziaływań wychowawczych, za pomocą których pomogą swym dzieciom w nauce;
- ułatwienie nauczycielom zrozumienia stosunku ucznia do rodziny oraz jej oczekiwań wobec niego.

Zasady współdziałania szkoły i rodziny

„Współpraca rodziców ze szkołą daje dziecku możliwość łatwiejszego przejścia przez okres wczesnoszkolny, nauczycielom zaś pełniejsze poznanie możliwości intelektualnych uczniów²⁴”. Jednak należy pamiętać, że każda współpraca oparta jest na pewnych zasadach, które ułatwiają pracę stronom biorącym udział we wspólnym przedsięwzięciu. Owe zasady pomagają w osiągnięciu możliwie najlepszego efektu – założonego celu. Tak samo jest w przypadku współdziałania rodziny i szkoły. W tym przypadku zasady można podzielić na kilka grup.

Oto klasyfikacja zasad współdziałania przedstawicieli szkoły i rodziny według W. Kuśmierza:

- *Zasada pozytywnej motywacji* – treścią tej zasady jest fakt, że skuteczne współdziałanie wymaga dobrowolnego udziału każdej ze stron, która sama z siebie czuje potrzebę zaangażowania się we współpracę dla dobra dziecka;
- *Zasada partnerstwa* – zasada ta podkreśla równorzędne prawa i obowiązki nauczycieli i rodziców, ale też wspólne ponoszenie przez nich odpowiedzialności;
- *Zasada wielostronnego przepływu informacji* – umożliwia ona zbiorowe oraz indywidualne sposoby porozumiewania się poprzez wielokierunkowy przepływ informacji;
- *Zasada jedności oddziaływań* – przypomina o konieczności realizowania przez rodzinę i szkołę zgodnych celów w pracy wychowawczej;
- *Zasada aktywnej i systematycznej współpracy* – wskazuje na potrzebę zaangażowania się i czynnego udziału w wykonywaniu zadań organizowanych podczas współdziałania wychowawcy i rodziców.

²⁴ W. Kuśmierz, *Współpraca nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły*, „Życie Szkoły” 2001, nr 3, s. 142; patrz także: K. Kuczera-Wita, *Partnerstwo wychowawcy z rodzicami*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 10, s. 18.

Skuteczność współdziałania szkoły i rodziny

Uważna i wnikliwa obserwacja codziennego życia szkoły przekonuje do efektywności współdziałania szkoły z rodziną. Efektami takiego działania, według M. Łobockiego, są:

- *lepsze poznanie i rozumienie uczniów* – odbywa się podczas rozmów prowadzonych z rodzicami na ich temat; dzięki temu nauczyciel zdobywa wiedzę na temat poszczególnych uczniów, a rodzice dowiadują się z relacji wychowawcy o przystosowaniu się dziecka do warunków pracy i życia w szkole,
- *przewartościowanie wzajemnych postaw* – między rodzicami a nauczycielem pierwotnie występuje wzajemna nieufność, w toku współdziałania przełamują oni liczne bariery i stają się partnerami sprawującymi pieczę wychowania,
- *uzgodnienie działań wychowawczych* – dążenie do ujednoczenia lub wyrównania sprzecznych niejednokrotnie wymagań stawianych uczniom przez nauczycieli i rodziców, zwłaszcza w dziedzinach życia moralnego, społecznego, estetycznego i ideowego,
- *udzielanie sobie wzajemnej pomocy* – przemyślenie i uzgodnienie działań wychowawców i rodziców wobec uczniów (zwłaszcza tych trudnych),
- *stworzenie właściwej atmosfery wychowawczej* – która jest wypadkową stosunków interpersonalnych zarówno pomiędzy wychowankiem i wychowawcą, jak i wychowawcą i rodzicami oraz samymi uczniami; od niej zależy postęp w nauce i samopoczucie uczniów²⁵.

7. Najpopularniejsze formy współuczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym

W szkole mamy do czynienia z kilkoma organami kolegialnymi. Dla celów tego opracowania omówione zostaną: Rada Rodziców i Rada Szkoły.

Rada Rodziców

Rada Rodziców potocznie jest nazywana Komitetem Rodzicielskim. Stanowi ona najwyższy stopień w hierarchii władzy rodziców i tworzona jest przez reprezentantów rodziców. Jest organem doradczym nauczycieli, którego głównym celem jest włączenie ogółu rodziców do współdziałania w spełnianiu trzech podstawowych funkcji szkoły: opiekuńczej, dydaktycznej, wychowawczej.

²⁵ M. Łobocki, *Współdziałanie nauczycieli...*, s. 37.

Zasady tworzenia Rady Rodziców uchwała ogół rodziców uczniów danej szkoły. Rada Rodziców uchwała regulamin swojej działalności, w którym zawarte są m.in.: zasady wydatkowania funduszy, które w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki Rada Rodziców może gromadzić z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł. Regulamin, o którym mowa, nie może być sprzeczny ze statutem szkoły. Dodatkowo Rada Rodziców może występować do Rady Szkoły, Rady Pedagogicznej i dyrektora szkoły z wnioskami i opiniami dotyczącymi wszystkich spraw szkoły.

Zadania Rady Rodziców to:

- wspomaganie zaspakajania potrzeb materialno-bytowych,
- dowóz uczniów do szkoły,
- zagospodarowanie terenu szkolnego,
- organizacja dożywiania uczniów,
- troska o warunki sanitarne i higieniczne,
- pomoc w pracach remontowych²⁶.

Bierze też ona udział w pełnieniu dydaktycznych funkcji szkoły poprzez ścisłą współpracę z nauczycielami uczącymi określonego przedmiotu, na przykład przez pomoc uczniom opóźnionym w nauce. Co do funkcji wychowawczej, to współpraca ta polega na świadomym i celowym kształtowaniu pożądanych cech osobowości ucznia, na przykład poprzez wspólne przezwyciężanie trudności wychowawczych w szkole.

Rada Szkoły

Rada Szkoły służy do rozwiązywania spraw wewnętrznych, do zgodnego porozumiewania się pomiędzy członkami szkolnej społeczności. W jej skład wchodzi: nauczyciele wybrani przez ogół nauczycieli, rodzice wybrani przez ogół rodziców, uczniowie wybrani przez ogół uczniów (naturalnie w równej liczbie). Tym samym Rada powinna liczyć co najmniej 6 osób. Co do trybu wyboru członków Rady to określa go statut szkoły lub placówki. Statut może przewidywać rozszerzenie składu Rady o inne osoby niż wymienione powyżej. Przez swoje uprawnienia może wywierać istotny i realny wpływ na szkolną rzeczywistość.

Według Ustawy o Systemie Oświaty z dnia 7 września 1991 roku, kadencja Rady Szkoły lub placówki trwa 3 lata, jednak statut może dopuszczać dokonywanie corocznej zmiany jednej trzeciej składu Rady. Powstanie Rady Szkoły pierwszej

²⁶ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz.U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329) z późniejszymi zmianami.

kadencji organizuje dyrektor na łączny wniosek dwóch spośród następujących podmiotów: Rady Pedagogicznej, Rady Rodziców, Samorządu Uczniowskiego.

Do jej kompetencji należy: uchwała statutu szkoły, przedstawianie wniosków w sprawie rocznego planu finansowego środków specjalnych szkoły lub placówki i opiniowanie planu finansowego szkoły lub placówki, możliwość występowania do organu sprawującego nadzór pedagogiczny nad szkołą lub placówką z wnioskami o zbadanie i dokonanie oceny działalności szkoły, jej dyrektora lub innego nauczyciela zatrudnionego w szkole (wnioski te mają dla organu charakter wiążący), opiniowanie planu pracy szkoły, projektów innowacyjnych i eksperymentów pedagogicznych oraz innych spraw istotnych dla szkoły, jak również ocenianie, z własnej inicjatywy, sytuacji oraz stanu szkoły i występowanie z wnioskami do dyrektora, Rady Pedagogicznej, organu prowadzącego szkołę oraz do Wojewódzkiej Rady Oświatowej, w szczególności w sprawach organizacji zajęć pozalekcyjnych i przedmiotów nadobowiązkowych. Dodatkowo Rada Szkoły może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek oraz innych źródeł, może porozumiewać się z Radami innych szkół, ustalając zasady i zakres współpracy. „Za realizację zadań zgodnie z uchwałami Rady Szkoły odpowiedzialny jest dyrektor szkoły²⁷”.

Rada Szkoły uchwała regulamin swojej działalności (tu mogą być określone np.: rodzaje spraw, w których rozpatrywaniu nie biorą udziału przedstawiciele uczniów) oraz wybiera przewodniczącego. Zebrania Rady Szkoły, tak jak w przypadku Rady Pedagogicznej, są protokołowane.

8. Zadania szkoły w rozwijaniu w rodzicach chęci uczestnictwa w procesie edukacyjnym dziecka

Często w literaturze można spotkać pytania: jak nauczyciele i szkoła mogą otwierać się na społeczność rodziców? Otóż spełnienie przez nauczycieli i dyrektorów następujących zadań stwarza szansę aktywnego uczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym dzieci:

1. *informowanie rodziców o ich organizacyjno-prawnych możliwościach wpływu na całość warunków szkolnej edukacji dziecka* – ponieważ sytuacja, w której rodzice nie znają swoich praw w tej kwestii, pozwala na manipulację i zniekształcenie realiów funkcjonowania szkół ze strony organów prowadzących, dyrektorów i nauczycieli. Wiedza rodziców „o szkolnej rzeczy-

²⁷ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tekst jednolity: Dz.U. z 1997 r. Nr 56, poz. 357) z późniejszymi zmianami.

wistości służy inicjacom wzbogacania procesu edukacyjnego dzieci, wspieraniu, nie zaś wyręczaniu nauczycieli w ich posłannictwie. Ma zatem ogromne znaczenie dla oczekiwanego współuczestnictwa rodziców w edukacji dzieci²⁸;

2. *udostępnienie wszystkich dziedzin życia szkoły zorganizowanemu wpływowi rodziców* – w przypadku, gdy klasyfikuje się dziedziny życia szkolnego na podlegające i nie podlegające wpływom rodziców, tworzy się atmosferę niespełnienia oczekiwań wśród rodziców. Kiedy ta bariera zniknie, procentuje zaufanie i aktywność rodziców we współpracy z nauczycielami;
3. *okazywanie przyzwolenia na wpływ rodziców w zakresie wszystkich zagadnień związanych z organizacją funkcjonowania szkoły (dyrektor) oraz z procesem edukacyjnym dziecka bezpośrednio (nauczyciel)* – rodzice są gotowi do współpracy, jednak oczekują niejako sygnału ze strony szkoły;
4. *dostrzeganie w rodzicach naturalnych sprzymierzeńców w pracy*;
5. *podtrzymanie gotowości rodziców do współpracy* – czyli docenianie wszelkich przejawów wspierania szkoły z ich strony oraz budowanie korzystnej atmosfery dla rozwoju współuczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym;
6. *umożliwianie dokonania wyborów, współdecydowanie rodziców o sprawach dotyczących procesu edukacji dziecka* – świadczy to o faktycznym współuczestnictwie w edukacji szkolnej dziecka. Każde dziecko jest inne i ma prawo do rozwoju we własnym tempie; tu dobrze uwidacznia się pomoc rodziców we wskazaniu nauczycielom pewnych odpowiedzi, co do edukacji dziecka;
7. *dynamiczny rozwój uczniów, rodziców i nauczycieli w toku wzajemnych kontaktów* – zadanie to opiera się na zasadzie dialogu, w związku z tym nie jest prostym zadaniem. Współpraca, o której mowa, powinna przybrać postać poszukującej zespolenia postaw rodziców, dzieci i nauczycieli. Owe zespolenie urzeczywistnia się w tym, że będą mogli wspólnie się rozwijać, poszukując form i treści współpracy²⁹;
8. *zachowanie tendencji do dzielenia odpowiedzialności za współpracę pomiędzy oba jej podmioty*, tj.: rodziców i nauczycieli, jak również dyrektorów. Skoro współpraca, to i nierozłącznie współodpowiedzialność. Nie należy brać jednostkowej odpowiedzialności za tego rodzaju społeczne zjawisko.

²⁸ M. Mendel, *Rodzice...*, s. 154–155.

²⁹ *Ibidem*, s. 156–158.

9. Przyczyny barier komunikacyjnych między rodzicami a nauczycielami

„Dla współczesnej kultury charakterystyczne jest to, że w większości krajów największą odpowiedzialnością za wychowanie młodego pokolenia obarcza się wspólne starania rodziny i szkoły”³⁰. Jeżeli jednak ma dojść do współpracy, trzeba usunąć wszelkie bariery, jakie stają na drodze do podjęcia współpracy pomiędzy nauczycielami a rodzicami.

Jeżeli rzeczywiście dąży się do nawiązania współpracy, należy bliżej przyjrzeć się ukrytym możliwościom nauczycieli, rodziców, a także dzieci, które to często stanowią przyczyny barier komunikacyjnych między członkami społeczności szkolnej³¹.

Polepszenie wzajemnych nastawień musi być poprzedzone eliminacją negatywnych uczuć i interpretacji. Jeżeli chodzi o rodziców, to będzie tu mowa o strachu i przyjmowaniu pokornej postawy lub buntu i agresji, obie te pary uczuć są zazwyczaj przeniesieniem z perspektywy siebie jako ucznia. „Zajęcie miejsca w ławie szkolnej – naprzeciw nauczyciela, uruchamia w rodzicach te dawne uczucia. Ich konsekwencją są „uczniowskie” formy aktywności, a raczej bierności rodziców; minimalna obecność i ograniczona aktywność w szkole”³². Poza tym czasami rodzice żywią różnego rodzaju pretensje w stosunku do nauczycieli, zarzucając im zaniebdania wobec ich dzieci. Z kolei, jeśli przyjrzymy się nauczycielom to zauważymy, że oni często boją się obecności rodziców w szkole. Uważają, że przeszkadzają, są roszczeniowi i przerzucają na nich odpowiedzialność. Tego typu nieświadomione obawy nauczycieli mogą wynikać z uchybień, braku kompetencji, jak również pozytywnego nastawienia do uczniów. Często towarzyszy temu żądanie od rodziców przejęcia odpowiedzialności za uczenie.

Uczniowie ze swojej strony także obawiają się obecności rodziców na terenie szkoły. Owa obawa wynika z tego, iż nie chcą być pod ciągłą kontrolą rodziców, a z drugiej strony boją się kompromitacji w oczach kolegów.

Całą tę wielość uczuć i postaw warto sobie uświadomić – „część z nich jest do zaakceptowania, część zaś wymaga przepracowania i przewartościowania, jeśli chcemy zmienić relacje nauczyciel–rodzic”³³, ponieważ „różne sytuacje społeczne pokazują, że konflikty niezwykle często nie są rozwiązywane – lecz tylko

³⁰ J. Pruch, *Pedagogika porównawcza*, Warszawa 2004, s. 254.

³¹ M. Sokołowska, *Współpraca szkoły z rodzicami uczniów – możliwości i bariery*, „Remedium” 2003, nr 10, s. 11.

³² H. Rylke, T. Tuszewski, *Powrót...*, s. 119.

³³ *Ibidem*.

wygaszane, tłumione, co z kolei może prowadzić do ich eskalacji³⁴. Okazuje się niezbędne ich rozwiązywanie, gdy chcemy tworzyć zespolone środowisko wychowawcze, tj. domy, szkoły oraz środowiska lokalne.

10. Wyniki badań własnych

Celem oraz przedmiotem moich badań było ukazanie, w jaki sposób realizowane jest współuczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym dziecka.

Problem główny, wynikający z tematu opracowania, wyrażony jest w pytaniu: Jak przebiega proces współuczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym dziecka?

Jednakże w celu udzielenia odpowiedzi na powyższe pytanie, niezbędne jest wyodrębnienie problemów szczegółowych, które sformułowane są następująco:

1. Czy i w jaki sposób szkoła zachęca rodziców do współpracy?
2. Jakie możliwości uczestniczenia mają w procesie edukacyjnym rodzice?
3. Na czym polega współpraca rodziny ze szkołą?
4. Jaka jest częstotliwość uczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym?
5. Jakie są oczekiwania rodziców wobec ich współpracy ze szkołą?
6. Jakie występują bariery uniemożliwiające współdziałanie między rodzicami a szkołą?
7. Jakie zmiany wnieśliby rodzice w kwestii współpracy ze szkołą?

Badania przeprowadziłam we wrześniu 2006 roku wśród rodziców młodzieży uczęszczającej do drugich klas o profilu zawodowym w Zespole Szkół Rolniczych w województwie warmińsko-mazurskim.

W przebadanej przeze mnie populacji dominowały kobiety. Największa część respondentów mieściła się między 35 a 45 rokiem życia. Dochód miesięczny netto w ich rodzinach zawierał się w przedziale od 500 do 1000 zł. Jeżeli chodzi o wykształcenie, to znacznie przeważało wykształcenie średnie nad podstawowym i wyższym. Ponadto były to głównie osoby pracujące lub posiadające własne źródło dochodu. Jeżeli zaś chodzi o miejsce zamieszkania, to mamy tu do czynienia z równowagą, ponieważ tyle samo osób mieszka na wsi i w mieście.

Przejdę teraz do omówienia proponowanych rozwiązań problemów.

Rozwiązanie problemu pierwszego, dotyczącego sposobów zachęcania przez szkołę rodziców do współpracy: aż 62% respondentów odpowiedziało, że szkoła

³⁴ M. Cywińska, *Przyjaźń i konflikty*, „Życie Szkoły” 2005, nr 1, s. 9.

zachęca ich do współpracy. Jeżeli chodzi o sposoby zachęcania, to rodzice odpowiedzieli, że szkoła informuje o organizacyjno-prawnych możliwościach wpływu rodziców na całokształt warunków szkolnych, podtrzymuje gotowość rodziców do współpracy i udostępnia wszystkie dziedziny życia szkoły zorganizowanemu wpływowi rodziców.

Rozwiązanie problemu drugiego, odnoszącego się do możliwości uczestniczenia rodziców w procesie edukacyjnym – 52% osób badanych odpowiedziało, „zdecydowanie tak, szkoła udostępnia im wszystkie dziedziny swojego życia”, 42% osób odpowiedziało, że szkoła udostępnia tylko niektóre dziedziny wpływowi rodziców. Z analizy badań wynika, że szkoła umożliwia rodzicom uczestnictwo w procesie edukacyjnym dziecka.

Rozwiązanie problemu trzeciego, wyjaśniającego na czym polega współpraca rodziny ze szkołą. W celu uczynienia opracowania bardziej przejrzystym, ujęłam pytania w cztery bloki. Pierwszy dotyczy kontaktowania się z nauczycielem. Ponad 77% respondentów kontaktuje się z nauczycielem indywidualnie, aż 90% uczestniczy w zebraniach z nauczycielem. Drugi blok dotyczy pomocy rodziców przy organizowaniu życia klasowego i szkolnego. 6% rodziców współorganizuje imprezy szkolne i klasowe, 13% podejmuje opiekę nad dziećmi podczas wycieczek czy biwaków. Natomiast trzeci blok dotyczy problematyki dydaktycznej, wychowawczej i edukacyjnej. 42% respondentów bierze udział w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych, 58% wykazuje zainteresowanie zagadnieniami programowymi i koncepcją edukacyjną nauczyciela, a 37% uzgadnia z nauczycielem dalsze plany edukacyjne dziecka. Ostatni, czwarty blok dotyczy materialnego wspomaganie szkoły: 48% badanych udziela wsparcia finansowego szkole, 10% udziela pomocy materialnej, a zaledwie 6% świadczy usługi na rzecz klasy i szkoły. Dopełniającym pytaniem do poruszanego w tym miejscu problemu jest pytanie, które brzmi: Czy jest Pan(i) zainteresowany w funkcjonowaniu, w organizacji życia szkoły (np. praca w Radzie Szkoły, Radzie Rodziców)? W tym przypadku 33% rodziców deklaruje zainteresowanie, a 67% nie składa takiej deklaracji. Z powyższej analizy wynika, że współpraca rodziny i szkoły głównie polega na:

- kontaktowaniu się rodziców z nauczycielem,
- uczestnictwie rodziców w zebraniach z nauczycielem,
- zainteresowaniu rodziców zagadnieniami programowymi i koncepcją edukacyjną nauczyciela,
- wsparciu finansowym szkoły.

Rozwiązanie problemu czwartego dotyczącego częstotliwości uczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym. W przypadku kontaktowania się z nauczycielem, 4% respondentów odpowiedziało, że odbywa się ono regularnie, tj. raz w tygodniu,

28% respondentów odpowiedziało, że kontaktują się z nauczycielem regularnie, raz w miesiącu, a 68% spośród badanych tylko w razie zaistniałej potrzeby.

Jak widać, kontaktowanie się rodziców z nauczycielem jest sporadyczne, w razie zaistniałej potrzeby. Jeżeli chodzi o częstotliwość uczestnictwa i organizacji imprez klasowych i szkolnych oraz podejmowania opieki nad dziećmi podczas wycieczek, wyjść klasowych i biwaków, to 90% respondentów (ogół rodziców podejmujących tą formę współuczestnictwa wynosi 20 osób) podejmuje tego rodzaju działania sporadycznie. Natomiast w kwestii częstotliwości udzielania pomocy finansowej szkole to 44% (ogół rodziców udzielających pomocy finansowej szkole, wynosi 50 respondentów) badanych odpowiedziało, że dokonują tego regularnie, raz w miesiącu, pozostałe 56% wspiera szkołę tylko w razie zaistniałej potrzeby. Również wspieranie finansowe ma charakter sporadyczny, a w przypadku częstotliwości wspierania szkoły materialnie i świadczenia usług na rzecz klasy 100% (17) respondentów odpowiedziało, że ma to miejsce w razie zaistniałej potrzeby.

Podsumowując: we wszystkich aspektach problemu częstotliwości uczestnictwa rodziców w procesie edukacyjnym dziecka, w większości częstotliwość ta ma charakter sporadyczny i jest podejmowana w razie zaistniałej potrzeby.

Rozwiązanie problemu piątego, ukazującego oczekiwania rodziców wobec ich współpracy ze szkołą, przynosi następujące odpowiedzi:

- ułatwienia procesu edukacyjnego dzieciom (45%),
- szybka wymiana informacji pomiędzy szkołą a rodziną (47%),
- poprawa funkcjonowania szkoły (8%).

Rozwiązanie problemu szóstego, pokazującego bariery uniemożliwiające współdziałanie między rodzicami a szkołą: zaledwie 31% respondentów zauważyło występowanie barier. Bariery te stanowią:

- aktywność zawodowa rodziców,
- negatywne uczucia rodziców względem nauczyciela/dyrektora,
- negatywne uczucia nauczyciela/dyrektora względem rodziców,
- duża odległość miejsca zamieszkania od szkoły,
- brak zainteresowania rodziców edukacją dziecka,
- brak zainteresowania nauczyciela uczniami,
- za rzadkie spotkania rodziców z nauczycielem,
- szkoła nie bierze pod uwagę zdania rodziców.

Rozwiązanie problemu siódmego dotyczącego zmian, jakie wnieśliby rodzice w kwestii współpracy ze szkołą: aż 56% respondentów odpowiedziało, że chcieliby, aby szkoła informowała ich aktualnych możliwościach współpracy, pozostałe 44% chciałoby, aby szkoła udostępniła większą ilość dziedzin swojego życia wpływowi rodziców.

Na zakończenie chciałabym jeszcze dokonać porównania moich badań z podobnymi badaniami, przeprowadzonymi przez Marię Mendel³⁵ w 1997 roku, ponieważ dzięki temu zauważymy, jak współpraca rodzina – szkoła zmieniła się w czasie 9 lat. Aby łatwiej było zauważyć różnicę, wyniki badań ujęłam porównawczo – tabela nr I.

Tabela nr I – Bezpośrednie porównanie wyników badań

Współuczestnictwo rodziców w procesie edukacyjnym dziecka	Wyniki badań M. Mandel z 1997 r. (%)	Wyniki badań własnych z 2006 r. (%)
Kontaktowanie się z nauczycielem	36	77
Uczestnictwo i współorganizacja imprez klasowych, szkolnych	24	6
Świadczenie usług na rzecz klasy, szkoły	33	6
Wspólne rozwiązywanie problemów wychowawczych i dydaktycznych	4	42
Opieka nad dziećmi podczas wyjazdów klasowych	10	13
Udzielanie wsparcia finansowego	6	48
Praca w Radzie Klasy, Radzie Szkoły	5	33

Z powyższego wynika, że w większości przypadków (kontakty z nauczycielem, rozwiązywanie problemów wychowawczych i dydaktycznych, opieka nad dziećmi, wsparcie finansowe i praca w Radzie Klasy, Radzie Szkoły) te dziewięć lat spowodowało, że rodzice chętniej podejmują współpracę ze szkołą. Natomiast w dziedzinie uczestnictwa i współorganizacji imprez klasowych, szkolnych oraz świadczenia usług na rzecz klasy szkoły nastąpił kilkunastoprocentowy regres. Do tego porównania należy podejść w sposób krytyczny, gdyż czynnikiem różniącym jest nie tylko czas.

Jedno, co cieszy, to to, iż coraz więcej rodziców angażuje się w życie szkolne, chce pomóc w ten sposób w kształtowaniu osobowości dziecka. Jest to bardzo ważne, gdyż należy pamiętać, że szkoła powinna uzupełniać się ze środowiskiem rodzinnym i na odwrót.

LITERATURA:

- Bartnicka K., Szybiak I., *Zarys historii wychowania*, Warszawa 2001.
 Błaszczuk K., *Partycypacja nauczycieli i rodziców we współczesnej szkole*, „Nowa Szkoła” 2003, nr 8.

³⁵ M. Mendel, *Rodzice i szkoła...*, s. 121.

- Brejnak W., *Rola rodziny w przygotowaniu dziecka do nauki czytania i pisania*, „Życie Szkoły” 2005, nr 2.
- Cywińska M., *Przyjaźń i konflikty*, „Życie Szkoły” 2005, nr 1.
- Janowski A., *Uczeń w teatrze życia szkolnego*, Warszawa 1989.
- Kawula S., *Studia z pedagogiki społecznej*, Olsztyn 1983.
- Kowalski S., *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1979.
- Kordziński J., *Rodzice w szkole – nowe możliwości*, „Edukacja i Dialog” 2001, nr 3.
- Kuczera-Wita K., *Partnerstwo wychowawcy z rodzicami*, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 10.
- Kur J., *Metoda indywidualnych planów pracy z dzieckiem i rodziną*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2005, nr 2.
- Kuśmierz W., *Współpraca nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły*, „Życie Szkoły” 2001, nr 3.
- Łobocki M., *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania. Wychowanie*, Warszawa 1985.
- Mendel M., *Rodzice i szkoła. Jak współuczestniczyć w edukacji dzieci?*, Toruń 1998.
- Multimedialny Słownik Języka Polskiego PWN*, 2002.
- Obszary zainteresowań pedagogów społecznych*, D. Zaworska-Nikoniuk (red.), Olsztyn 2002.
- Pachociński R., *Współczesne systemy edukacyjne*, Warszawa 2000.
- Pruch J., *Pedagogika porównawcza*, Warszawa 2004.
- Rola rodziców w systemach edukacyjnych Unii Europejskiej* [z:] EURYDICE – Europejska Sieć Informacji o Edukacji, Warszawa 1997.
- Rylke H., Tuszewski T., *Powrót do źródeł. O profilaktyce w szkołach*, Kielce 2004.
- Sokołowska M., *Współpraca szkoły z rodzicami uczniów – możliwości i bariery*, „Remedium” 2003, nr 10.
- Suwiński E., *Europejski wymiar polskiej edukacji*, Łysomice 2002.
- Ziemska M., *Rodzina a osobowość*, Warszawa 1975.

SUMMARY

The key issue of this study is the concept of parent participation in the process of education of a child, which constitutes one of the elements of planning and organising school life. Cooperation between school and home is possible only when actual efficiency is recognised. It is due to the fact that only under that condition such actions can achieve larger scope of involvement in the joint activity of both parties. Family and school constitute the basis in the process of upbringing, which should create reflection on the effective utilising of those environments in socialisation process on the one hand, and the minimising of negative influence on the other. The author uses her own research as an empirical basis of her work.